

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ У
СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ**

Виконала: студентка 4-го курсу,
групи 6.2819-пуа
спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне
управління та адміністрування»
Л. М. Варіщук

Керівник: доцент кафедри соціальної
філософії та управління, доцент,
к.н. з держ.упр. Заїка О.В.

Рецензент: доцент кафедри соціальної
філософії та управління,
доцент, к.філос.н. Ель Гуессаб К.

Запоріжжя – 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти бакалавр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної філософії та управління

_____ Т.І.Бутченко
« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

_____ Варіщук Лесі Миколаївні _____

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Регулювання процесів децентралізації у системі публічного управління

керівник роботи Заїка Олена Вікторівна, к.н. держуправління, доцент, _____
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «08» лютого 2023 року № 261-с

2. Строк подання студентом роботи 15 червня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи Місьцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук Київ, 2017. 110 с.; Державне будівництво і місьцеве самоврядування : посіб. для підгот. до іспиту С. Г. Серьогіна, О. Ю. Лялюк, І. І. Бодрова та ін. Харків : Право, 2021. 212 с.; Загуменна Ю. О. Становлення та розвиток органів місцевого самоврядування в Україні (1991–2019 роки) *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 106-117.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати стан наукової розробки теми розвитку місцевого самоврядування в Україні. 2. Уточнити основних понять дослідження: «система публічного управління», «місьцеве самоврядування», «децентралізація». 3. Дослідити принципи та методи дослідження децентралізації місцевого самоврядування; 4. Визначити сутність розвитку органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації; 5.Знайти проблеми та особливості реалізації процесів децентралізації . 6. Розглянути стратегічні перспективи впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації; 7. Дослідити моніторингу процесів децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування; 8. Розробити рекомендації з удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування у після воєнній відбудові.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Рисунків 6 Таблиць 1

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Заїка О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	08.02.2023	08.02.2023
Розділ 2	Заїка О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	30.03.2023	30.03.2023
Розділ 3	Заїка О.В., доцент кафедри соціальної філософії та управління	28.04.2023	28.04.2023

7. Дата видачі завдання 08 лютого 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2023	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2023	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2023	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Квітень – травень 2023	<i>виконано</i>
7.	Систематизація висновків	Травень 2023	<i>виконано</i>
8.	Нормоконтроль	Травень 2023	<i>виконано</i>

Студент _____ Л.М. Варіщук

Керівник роботи _____ О.В. Заїка

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 50 сторінок, 44 позиції у списку літературі, 4 додатків.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ, СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ,
МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ, ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА

Мета дослідження – це удосконалення регулювання процесів децентралізації у системі публічного управління.

Об'єкт дослідження – регулювання процесів децентралізації у системи публічного управління.

Предмет дослідження – теоретичні основи та практичні засади процесів децентралізації в публічному управлінні.

Методи дослідження: аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональний, аналіз статистичних даних.

Гіпотеза: покращити процеси децентралізації у системі публічного управління за рахунок рекомендацій щодо удосконалення реформи у після воєнній відбудові.

Висновки: 1. Місцеве самоврядування почало формуватись багато років тому, але той складний шлях який воно пройшло, стало запорукою для успіху реформи у 2014 році.

2. Україна вже декілька років реалізує процеси децентралізації, однак на жаль, є деякі проблеми та особливості, які ускладнюють їх успішне впровадження. Вивчення зарубіжного досвіду впровадження реформ децентралізації може допомогти позбутися деяких упереджень і невірних підходів, характерних для сучасної української практики управління «з центру».

3. Реформа децентралізації пройшла два успішних етапи реалізації. Удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування є важливим етапом у процесі після воєнної відбудови територій. Для досягнення успіху необхідно проводити аналіз стану та визначати пріоритетні напрямки розвитку.

SUMMARY

The qualifying paper consist of 50 pages, 44 items in bibliographical references, 4 appendices.

DECENTRALIZATION, PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM, LOCAL SELF-GOVERNMENT, TERRITORIAL COMMUNITY

The purpose of the research is to improve the regulation of decentralization processes in the public administration system.

The object of research is the regulation of decentralization processes in the public administration system.

The subject of the research is the theoretical foundations and practical principles of decentralization processes in public administration.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, structural and functional, statistical data analysis.

Hypothesis: to improve the decentralization processes in the public administration system by making recommendations for improving the reform in the post-war reconstruction.

Conclusions: 1. Local self-government began to be formed many years ago, but the difficult path it has gone through has become the key to success of the reform in 2014.

2. Ukraine has been implementing decentralization processes for several years, but unfortunately, there are some problems and peculiarities that complicate their successful implementation. Studying the foreign experience of implementing decentralization reforms can help to get rid of some prejudices and incorrect approaches that are peculiar to the current Ukrainian practice of governance “from the center”.

3. The decentralization reform has passed two successful stages of implementation. Improving the decentralization of local governments is an important step in the process of post-war reconstruction. To it is necessary to analyze the situation and identify priority development areas.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	8
1.1. Стан наукової розробки теми розвитку місцевого самоврядування в Україні.....	8
1.2. Уточнення основних понять дослідження: «система державного управління», «місцеве самоврядування», «децентралізація».....	12
1.3. Принципи та методи дослідження децентралізації місцевого самоврядування в Україні.....	15
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	20
2.1. Сутність організаційно-функціональної структури децентралізації влади в Україні.....	20
2.2. Проблеми та особливості реалізації процесів децентралізації в Україні.....	22
2.3. Стратегічні перспективи впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації.....	25
РОЗДІЛ 3. ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	35
3.1. Дослідження моніторингів процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування.....	35
3.2. Рекомендації з удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування у повоєнній відбудові.....	39
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	46

ВСТУП

Актуальність. Децентралізація в рамках державної політики регіонального розвитку була однією з вирішальних реформ в Україні. Реалізація цієї реформи знаменує початок фундаментальних змін, спрямованих на покращення якості життя громадян, і є важливою для подальшого просування галузевих реформ. Дійсно, завдяки запровадженню нової системи розподілу повноважень між центральною та місцевою владою в Україні розвивається нова система відносин і нові системи стримувань і противаг між різними органами влади.

На перший погляд, перерозподіл влади в країні, яка перебуває у стані війни та потребує сильного центрального уряду, зосередивши всі сили та ресурси по всій країні, можна сприйняти як суперечливий крок. Однак сама реформа децентралізації не призвела до розвитку національно-відцентрових тенденцій і не призвела до напруги між центральною та місцевою владою.

Світовий досвід показує, що успішна реалізація проектів розвитку територій, які реалізуються та виконуються територіальними громадами, має значний вплив на розвиток економіки регіону та згуртованість країни в цілому.

Враховуючи необхідність зміцнення національного суверенітету та єдності, децентралізацію слід оцінювати за такими критеріями: покращення якості життя, консолідація територій, розвиток почуття спільності в процесі національного будівництва та формування місцевої ідентичності для територіальних громад.

Реформа децентралізації по праву вважається однією з найуспішніших реформ в Україні з 2014 року. Його успіх ґрунтується на заявлених намірах влади та зацікавленості муніципалітетів у розширенні повноважень, додаткових ресурсах і можливостях, власних ініціативах розвитку місцевого самоврядування .

Зміни в системах управління територіями, децентралізація охорони здоров'я, освіти та послуг демонструють надзвичайну швидкість і, насамперед, справді позитивні зміни.

Об'єкт дослідження – це регулювання процесів децентралізації в публічному управлінні.

Предмет дослідження – теоретичні основи та практичні засади процесів децентралізації в публічному управлінні.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження та удосконалення механізмів регулювання процесів децентралізації в публічному управлінні.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких *завдань*:

- проаналізувати стан наукової розробки теми розвитку місцевого самоврядування в Україні;
- уточнити основні поняття дослідження: «система публічного управління», «місцеве самоврядування», «децентралізація», тощо;
- дослідити принципи та методи дослідження децентралізації місцевого самоврядування;
- визначити сутність розвитку органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації;
- знайти проблеми та особливості реалізації процесів децентралізації в Україні;
- розглянути стратегічні перспективи впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації;
- дослідити моніторинг процесів децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування;
- розробити рекомендації з удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування у після воєнній відбудові.

Гіпотеза дослідження покращити процеси децентралізації у системі публічного управління за рахунок рекомендацій щодо удосконалення реформи у після воєнній відбудові.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури і додатків.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Стан наукової розробки теми розвитку місцевого самоврядування в Україні

Тема розвитку місцевого самоврядування не втрачає своєї актуальності в дослідницькому просторі досить довгий час, це знаходить підтвердження дивлячись на кількість опублікованих наукових робіт, як у зарубіжному так і у вітчизняному середовищі. Працюючи над своєю роботою, я б хотіла виділити праці таких науковців, як В. Б. Авер'янов, А. Ф. Ткачук, А. П. Лелеченко, С. Г. Серьогіна, К. Є. Соляник, Ю. О. Тихомиров, К. Ф. Шеремет, Ю. С. Шемшученко, В. П. Грובה, А. Т. Комзюк, В. Тужик та ін..

Науковці в межах теми становлення місцевого самоврядування виділяли два напрямки : конституційний (за В.Тужиком) та історичний (за І. Грицяком). Додаток А

Але все ж фактично місцеве самоврядування бере свої початки саме з обрання народних депутатів Верховної Ради УСРС у березні 1990 року, тому саме від цієї дати хочу розглянути детальніше.

Становлення та розвиток місцевого самоврядування в роки незалежної України досить тривалий процес зі своїми успіхами та невдачами. Дослідивши роботу Ю. Загуменної та В. Лазарева умовно можна виділити три головних етапи: (Рис. 1.1.)

7 грудня 1990 р. було прийнято Закон «Про місцеві Ради народних депутатів і органи місцевого самоврядування УРСР», в якому місцеве самоврядування визначено як «територіальні організації самоврядування громадян, які безпосередньо або через самостійне врегулювання держави» обирають громадські установи, виходячи з інтересів народу, на підставі

законів Української РСР і власної фінансово – економічної бази, вирішують усі питання місцевого життя», наділяючи державними повноваженнями (місцевих рад) з місцевою функціональною автономією та веде до «суверенітету рад». Прийняття цього закону було першою спробою трансформувати місцеві ради всіх рівнів (тоді входили до єдиної системи органів державної влади) в органи місцевого самоврядування.

Рис. 1.1. Становлення місцевого самоврядування

Внаслідок цього закону управління державними справами на місцях було значною мірою послаблено. Очевидно, що поєднувати функції державної влади та місцевого самоврядування в одній установі неможливо. У цьому контексті прийнято укази «Про представника Президента України» та «Про місцеві ради, місцеве та регіональне самоврядування», які окреслюють

відхід від дуалізму та передбачають запровадження місцевого та регіонального самоврядування.

Місцеве самоврядування запроваджується лише на одному рівні – селах, селищах і містах, а в районах, областях – регіональне самоврядування, яке є самоврядною організацією громадян на території для вирішення питань місцевого (регіонального) життя. Основні повноваження місцевої адміністрації покладаються на представників Президента України, які виконують функції виконавчої влади в районах, областях, містах Києві та Севастополі.

У червні 1994 р. новообрана Верховна Рада прийняла нову редакцію Закону «Про формування місцевих органів влади і самоврядування». Закон делегує виконавчі повноваження головам цих комітетів та головам очолюваних ними виконавчих комітетів і підпорядковує їх відповідним керівникам Кабінету Міністрів України та виконавчих комітетів ради вищого рівня. У цьому випадку Президент України фактично втратив контроль над регіонами. З метою відновлення обласної та районної президентської вертикалі Леонід Кучма Указом «Про забезпечення керівництва структурами державної виконавчої влади на місцях» підпорядкував собі голів виконкомів обласних та районних.

Вже 8 червня 1995 р. відповідно до Конституційного договору функції місцевої адміністрації та місцевого самоврядування були знову розділені.

На базі виконавчих комітетів районів та обласних парламентів формується система органів місцевого державного управління, які підпорядковуються по вертикалі Президенту України знизу догори. Договір передбачає лише первинне самоврядування – село, селище, місто. В областях, містах Києві та Севастополі, районах відповідні комітети стали представницькими органами з обмеженими функціями.

Після прийняття Конституції України у 1996 – 1997 роках сформувалася сучасна система місцевого самоврядування. Документ містить такі основні положення:

- 1) В Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування (ст. 7);
- 2) домашнє самоврядування – це право територіальних громад – жителів сіл, селищ, міст – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України (ст. 140);
- 3) Місцеве самоврядування здійснюється безпосередньо територіальними громадами та через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи (ст. 140);
- 4) органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст, є районні та обласні ради (стаття 140).

Водночас Конституція України встановлює на території областей і регіонів дві системи публічної влади з різними формами, структурою, принципами формування та механізмами діяльності:

- 1) місцеві органи державного управління, які є місцевими органами державної адміністративної влади;
- 2) місцеве самоврядування як влада територіальних громад.

Таким чином, створено передумови для формування двох проблем управління:

- 1) питання децентралізації між органами державного управління та місцевого самоврядування;
- 2) Питання правових гарантій діяльності органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій та вирішення компетенційних спорів між ними.

Отже, наукова розробка теми розвитку місцевого самоврядування в Україні є актуальною і важливою, оскільки самоврядування є одним з основних принципів демократії та гарантом розвитку територіальних громад.

У наукових дослідженнях активно обговорюються питання щодо оптимального розміру територіальних громад, забезпечення фінансової стабільності та ефективності місцевого самоврядування, а також зміни в законодавстві щодо розподілу повноважень між центральною та місцевою

владою. Дослідження також зосереджені на вивченні досвіду країн Європейського Союзу у розвитку місцевого самоврядування та його впливу на економічний та соціальний розвиток територій.

Загалом, наукова розробка теми розвитку місцевого самоврядування в Україні є активною та продуктивною, оскільки є необхідність у зміцненні демократичних принципів та покращенні управління на місцевому рівні.

1.2. Уточнення основних понять дослідження: «система державного управління», «місцеве самоврядування», «децентралізація».

«Державне управління – цілеспрямований організаційний та регулюючий вплив держави на стан і розвиток суспільних процесів з метою досягнення цілей та реалізації функцій держави, відображених у Конституції та законодавчих актах, шляхом запровадження державної політики, виробленої політичною системою і законодавчо закріпленої, через діяльність органів державної влади, наділених необхідною компетенцією. Тому у статті проаналізовано зміни, які відбулися у тріаді вищих органів державної влади, і зміни, які стосуються безпосередньо виконавчої вертикалі влади» [40, с. 5].

З урахуванням цього, публічне управління це система яка складається з державних, місцевих, некомерційних структур, які створюються з метою задоволення суспільних інтересів та вирішення колективних проблем.

Місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. [25]

«Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування. Так, аби якомога більше повноважень мали ті органи, що ближче до людей, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно». [32]

«Існує велика кількість підходів щодо визначення поняття «децентралізація», серед яких можна виділити такі: самостійність у підходах до управління [15]; передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади [16]; передача частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим і ослаблення або скасування централізації [30]; процес перерозподілу владних повноважень та обсягів компетенції між центральним та місцевими рівнями». [23]

Слід також зазначити, що загалом суть децентралізації полягає в розподілі повноважень єдиної державної влади, яка спочатку належала народові, між відповідними органами державної влади, з одного боку, та органами державної влади й органами місцевого самоврядування – з іншого.

Система державного управління – це сукупність суб'єктів державного управління, які взаємодіють один з одним і середовищем, утворюючи єдине ціле. Система державного управління є складовою правових норм, відповідно до яких здійснюється діяльність виконавчої влади.

«Регулювання – вид управлінської діяльності, спрямований на усунення відхилень, збоїв, недоліків тощо в керованій системі шляхом розроблення і впровадження керуючою системою відповідних заходів. Виділяють ряд принципів функції регулювання» [3; 29].

Принцип директивності визначає прийоми і способи здійснення регулюючих впливів на керовані об'єкти. Це найбільш надійна форма регулювання, яка вимагає обов'язкового та своєчасного виконання рішень. Це активна форма моніторингу процесів, які відбуваються на підприємстві, і спонукає до дії виконавця того чи іншого рішення.

Головною вимогою цього принципу є своєчасність регуляторного впливу. Цю вимогу слід розглядати з двох аспектів: по-перше, своєчасність нормативного впливу, тобто прийняття рішення відповідно до ситуації, по-друге, своєчасність реагування обвинуваченого на нормативний вплив, тобто виконання рішення. Директива також визначає санкції, які є неминучими у

випадках, коли регуляторний вплив не впроваджено своєчасно або не впроваджено належним чином.

Принцип дотримання регламентів визначає дотримання встановленого порядку управління та виробничо-господарської діяльності підприємства. Це спосіб опосередкованого регулятивного впливу на діяльність осіб, які мають виконавчу владу, в тому числі керівників. Наприклад, посадова інструкція визначає обов'язки, відповідальність і права конкретної посадової особи, тим самим визначаючи коло її діяльності. Цей принцип виражається через регламентацію обмежень діяльності тієї чи іншої посадової особи підприємства (свобода вибору поведінки). Особливістю цього принципу є обов'язковість дотримання встановлених норм. Порушення встановлених правил знижує організованість процесів, що відбуваються в бізнесі, а також призводить до накладення відповідних санкцій.

Принцип нормативності. Поняття «норми» характеризує залежність між різними елементами підприємства. Дотримання принципу нормативності регулювання спрямовано на установлення визначених меж у діяльності людей. Це сприяє стабільності даного процесу, протікання якого засноване на обов'язковому дотриманні людьми загальних умов діяльності.

Унітарна держава – це одна з основних форм політико – територіальної організації держави, при якій його єдина територія поділяється зазвичай не на окремі держави або державні утворення (республіки, штати, землі та ін.), а на адміністративно – територіальні одиниці (області, департаменти, губернії, провінції, райони, округи, громади та ін.) з порівняно обмеженою самостійністю, а сама держава має одну конституцію, одне законодавство, одне громадянство, єдину систему органів державної влади та управління, одну судову систему, єдиний бюджет і податкову систему і т.д. Тому унітарну державу нерідко називають єдиною, зливою, простою за своєю структурою державою, на відміну від федеративної держави як складної, складеної, союзної, об'єднаної. Це, можна

сказати, «ідеальний тип» унітарної держави, від якого в реальному житті є більш-менш суттєві відхилення.

З точки зору організації публічної влади, унітарні держави можна розділити на децентралізовані, відносно децентралізовані і централізовані.

«Централізовані унітарні держави – ті, в яких від верху до низу існує система призначених «згори» органів управління, а на чолі місцевих органів державної влади стоять призначені з центру чиновники, яким підпорядковані місцеві органи самоврядування». [1]

Головними ознаками федеративної держави є: писана конституція, що чітко встановлює розподіл влади і гарантує центральному і регіональним урядам, що надані їм повноваження не будуть відібрані; двокамерний законодавчий орган, де одна палата представляє увесь народ, а друга — суб'єкти федерації; суб'єкти федерації мають право на свою конституцію, законодавчий орган, виконавчі структури та власну судову систему; функціонування в поліетнічних федераціях двох і більше офіційних державних мов; децентралізоване управління тощо.

1.3. Принципи та методи дослідження організації децентралізації місцевого самоврядування в Україні

До загальнонаукових принципів дослідження належать: історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний (пізнавальний), та ін.

Перед вивченням сучасного стану необхідно вивчити зародження та розвиток певної галузі наукової чи практичної діяльності.

У зв'язку з цим особливого значення набуває вивчення історичного досвіду, аналіз і оцінка історичних подій, фактів, виникнення, становлення і розвитку попередніх теорій.

Тому історичний метод дозволяє вивчати виникнення, становлення і розвиток процесів і подій у хронологічній послідовності для визначення внутрішніх і зовнішніх зв'язків, закономірностей і протиріч.

Будь-яке теоретичне дослідження вимагає опису, аналізу і уточнення понятійних прийомів певної наукової галузі, тобто термінів і понять, що їх позначають.

Принципи термінології передбачають вивчення історії термінів і понять, до яких вони відносяться, розвиток або уточнення змісту й обсягу понять, встановлення зв'язків і приналежності понять, їх місця в понятійному апараті теорії, що лежить в основі дослідження.

Загальнонаукова методологія повинна містити системний підхід, застосування якого вимагає кожен об'єкт наукового дослідження. Його суть полягає у всебічному дослідженні великих складних об'єктів (систем), вивченні їх як єдиного цілого, узгодженої роботи всіх елементів і частин.

Загальні характеристики системи включають цілісність, структуру, функціональність, зв'язок із зовнішнім середовищем, ієрархічність, призначення та самоорганізацію.

Відповідно до цього розробляються відповідні методологічні принципи, що забезпечують системну спрямованість наукового дослідження та практичного пізнання об'єкта: принцип цілісності, згідно з яким об'єкт дослідження, як річ, розчленована на самостійні частини, органічно поєднується в єдине ціле; принцип цілого над його компонентами, згідно з яким функції окремих компонентів і підсистем підпорядковані функціям системи в цілому; принцип ієрархії, який передбачає підпорядкування компонентів і підсистем системі в цілому; підпорядкованість систем нижчого рівня системі вищого рівня, тому тематична гілка теорії набуває характерної ієрархічної метасистеми, структурний принцип, тобто спосіб регулярного зв'язку між вибраними частинами цілого, що гарантує єдність системи і визначає форму її внутрішньої структури; принцип самоорганізації означає, що динамічна система іманентно здатна самостійно підтримувати,

відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її існування та функціонування задля підвищення стійкості, збереження цілісності, забезпечення ефективних дій чи розвитку; принцип взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, за яким жодна із систем не може бути самодостатньою, вона має динамічно змінюватись і вдосконалюватись адекватно до змін зовнішнього середовища.

Системні принципи дають змогу визначати стратегії наукового дослідження. У його межах виділяють наступні види підходів: структурно-функціональний, системно-маніпулятивний, системно-генетичний та інші підходи. Діяльнісний метод — методологічний принцип, в основу якого покладено категорію предметної діяльності людини (групи людей, суспільства в цілому).

Відносно новим фундаментальним когнітивним підходом є підхід співпраці.

Сутність синергетичних методів полягає у вивченні процесів самоорганізації та утворення нових упорядкованих структур. Застосовується для вивчення систем різної природи: фізичної, біологічної, соціальної, когнітивної, інформаційної, екологічної тощо.

Предметом синергетики є механізми спонтанного формування та збереження складних систем, особливо тих систем, які перебувають у стані стійкої нерівноваги із зовнішнім середовищем. Теперішнє визначається минулим, а майбутнє – теперішнім. З іншого боку, методи співпраці забезпечують можливий світогляд на основі вивчення нелінійних систем.

Більш новим загальнонауковим методом є інформаційний, сутність якого полягає у вивченні будь-якого предмета, процесу чи явища в природі чи суспільстві, попередньо розкриваючи його найхарактерніші інформаційні сторони. «В основі інформаційного підходу лежить принцип інформаційності, згідно з яким: інформація є універсальною, фундаментальною категорією; практично всі процеси та явища мають інформаційну основу; інформація є носієм смислу (змісту) всіх процесів, що

відбуваються в природі та суспільстві; всі існуючі в природі та суспільстві взаємозв'язки мають інформаційний характер;

Аксіологічний (ціннісний) підхід базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми та ідеалу. Цінності – це перевага певних смислів і побудованих на цій основі способів поведінки».[41]

Усі методи наукових пізнань поділяються на загальні та спеціальні. Загальні методи використовуються протягом всього дослідження, незалежно від галузі знань і особливостей дослідження .

Загальні методи:

- емпіричні методи дослідження (спостереження, порівняння);
- методи, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях дослідження ;
- теоретичні методи дослідження.

Зазвичай емпіричні методи застосовуються на етапі збору необхідних даних. Як і всі інші методи збору, вони дуже прості у виконанні та можуть використовуватися в будь-якій орієнтації.

Спостереження дозволяє досліднику, не вдаючись до постійного вивчення (опитування), отримати узагальнені дані, які можуть правомірно охарактеризувати цілу групу об'єктів або явищ.

За допомогою порівняння можна визначити подібність і відмінність реальних об'єктів і явищ, а також можна визначити спільні характеристики порівнюваних об'єктів і притаманні характеристики й атрибути кожного об'єкта чи явища.

Суть абстрактного методу полягає в тому, щоб розосередити уяву несуттєвих атрибутів, зв'язків і об'єктів і в той же час виділити і зафіксувати одну або кілька сторін, що становлять об'єкт дослідження.

Дедукція дозволяє робити висновки про елемент у наборі на основі знання загальних властивостей усієї множини.

Індукція від частини до загального, тобто складання загальних висновків про клас на основі знань з деяких предметів 1 класу. У процесі індукції мислення переходить від менш загальних положень до більш загальних, щоб дослідники могли узагальнювати наявні емпіричні матеріали, робити припущення щодо причин експериментальних явищ, а дедукція – виводити індуктивні висновки, отримані з теоретичних доказів за допомогою міркувань, усуваючи їх, як припущення і перетворення на обґрунтовані знання.

В правило аргументації входить: головне в науковому дослідженні – вміння довести судження і, якщо потрібно, спростувати доводи опонентів. Аргументація – це суцільно логічний процес, сутність якого полягає в обґрунтованості істинності судження (тези, докази) за допомогою інших суджень (аргументація, доводи). [28]

Аналіз – розкладання цілого складного явища на його складові, більш прості елементарні частини і виділення окремих сторін, властивостей, зв'язків. Однак аналіз не є кінцевою метою наукового дослідження. Досягнення цієї мети здійснюється за допомогою методу дослідження, який передбачає поєднання, відтворення окремих елементів, сторін і зв'язків складових складного явища з метою розуміння цілісності його складових. Аналітичні методи є інструментами для ретельного вивчення особливостей і деталей взаємодій у системі та обов'язково передбачають абстрагування, спрощення та формалізацію результатів. Проте, це все не розкриває основну ідею, суттєве завдання аналітичного методу полягає у виявленні внутрішніх тенденцій і можливостей, які відкриваються для розвитку об'єкта.

Синтез – навпаки з'єднання компонентів складного явища. Синтетичні знання – це знання, які розширюють минулий досвід та конструюють щось нове. Виділяючою властивістю синтезу є те, що цей метод реалізує себе виходячи за рамки наявної основи. Метод синтезу став нам у нагоді під час формування та написання висновків .

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСІВ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Сутність організаційно - функціональної структури децентралізації влади в Україні.

Головною метою децентралізації є реформування органів місцевого самоврядування та територіального управління в Україні. Переважна більшість органів місцевої влади в Україні, які мають повноваження вирішувати питання місцевого значення, не змогли цього зробити до початку реформи децентралізації через недостатні ресурси, погіршену або відсутність інфраструктури та брак кваліфікованого персоналу. Отже, значна частина питань місцевого значення не вирішується на належному рівні у сферах: комунальної власності, території, ландшафтної архітектури тощо.

У квітні 2014 року Кабінет Міністрів України схвалив концепцію реформи місцевого самоврядування, що включає три сфери: місто, район і область.

Передача повноважень створює нову систему місцевого самоврядування, яка включатиме 27 областей, 120 – 150 районів і 1500 – 1800 громад. Передбачається, що об'єднані громади матимуть такі ж надходження та повноваження, як міста обласного значення. Громадські об'єднання належатимуть до базового рівня адміністративно – регіонального устрою України. Створюються нові райони, які вирішують лише ті питання, що винесені під їх керівництво. Послуги державних органів у створених громадах включають: виплату пенсій, стипендій, допомоги; фінансові послуги; реєстрацію актів цивільного стану; санітарний та зоонозний контроль.

Розподіл повноважень за принципом субсидіарності є одним із основних принципів децентралізації, згідно з яким національні органи влади мають найбільшу владу на тому рівні, де вирішення та реалізація завдань має бути найбільш ефективною та найменш ресурсомісткою. Повноваження органів місцевого самоврядування в об'єднаних громадах наведено в Додатку Б.

Громада є основною територіальною одиницею. Органи влади громади складають: голова; відповідні ради; виконавчий комітет ради; старости; територіальний підрозділ виконавчого органу Ради об'єднаної громади. Виконавчі комітети мають бути створені на рівні територіальних громад. Об'єднана громада має фінансову незалежність у прийнятті рішень щодо зовнішніх позик, самостійно обирає бюджети інституційних послуг, планування бюджету розвитку та кошториси бюджетних установ.

Функції управління у новостворених громадах зазвичай виконують: голова, 2 – 3 заступники голови, секретар ради територіальної громади, начальник управління фінансами, начальник відділу спільного майна та земельних відносин, начальник правового сектору, начальник житлово – комунального господарства, докілья та інфраструктура; начальник департаменту економічного розвитку, торгівлі та інвестицій, начальник департаменту містобудування, архітектури та капітального будівництва, начальник відділу освіти, молоді та спорту, начальник відділу культури, туризму та ЗМІ, начальник відділу соціального захисту населення та праці, начальник відділу охорони здоров'я. Також характерними в громадах є наявність земельних книг, Національних виборчих реєстрів, Центрів надання адміністративних послуг, секторів кризи та цивільного захисту людей та районів, архівів, Центрів догляду за дітьми, сім'ї та молоді, Центрів реєстрації бездомних [42].

Адміністративний центр територіальної громади орієнтовно розташований у географічному центрі, яким може бути місто, районний центр, селище чи село обласного значення. Багато важливих сервісних

функцій було передано від районних центрів до центрів територіальних громад — управління, пожежної охорони, правоохоронних органів, санітарно – епідеміологічної служби, соціальної допомоги через районні центри тощо. Відстань від населених пунктів у межах територіальних громад до їх центрів має бути такою, щоб наряди пожежної охорони, швидкої медичної допомоги, патрульної поліції могли дістатися не більше ніж за 30 хвилин.

Розмежування нових об'єднаних громад вирішується регіональною владою з урахуванням об'єктивних критеріїв та думки жителів. Закон України "Про добровільне об'єднання місцевих органів влади" передбачає, що в населених пунктах, які не визначені адміністративними центрами, міський голова обирається на строк міської ради (на 5 років). Він є посадовою особою місцевого самоврядування і орієнтується у своїй роботі на «розпорядження міського голови» [43].

Отже, організаційно – функціональна структура децентралізації влади в Україні передбачає перенесення повноважень на місцевий рівень, забезпечення розвитку територій та покращення якості життя населення. Це сприяє ефективному функціонуванню місцевих органів влади та забезпечує більш ефективне використання бюджетних коштів.

2.2. Проблеми та особливості реалізації процесів децентралізації в Україні

Найбільші проблеми з появою реформи виникли не в великих населених пунктах, а в маленьких містах та селищах. Саме цей контингент вийшов найбільш вразливим до таких змін, в свою чергу, я проживаючи в маленькому містечку, можу підійти досить близько до виявлення цих проблем.

Головні проблеми поділились на дві групи: проблеми спроможності та проблеми, пов'язані з урбанізацією. (Рис.2.1.)

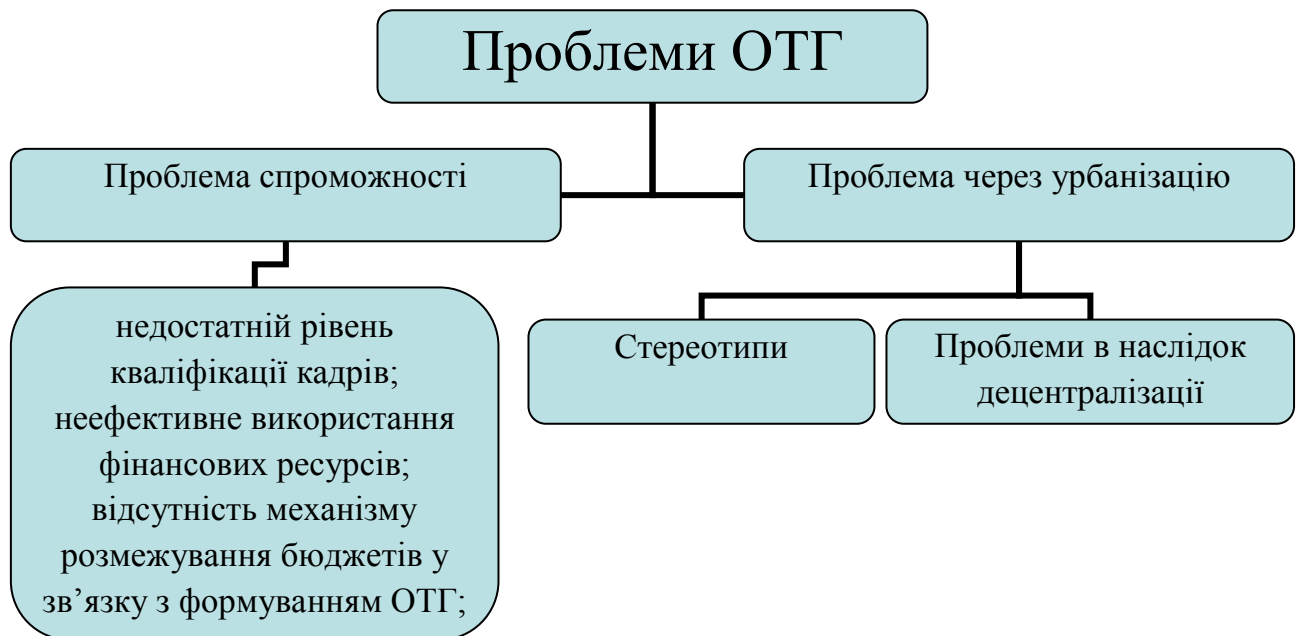

Рис. 2.1. Головні проблеми ОТГ

Основною проблемою територіальних громад є недостатня кваліфікація персоналу [39]. Це пов'язано з тим, що переважна більшість об'єднаних громад оселяються і формуються виключно у сільських поселеннях, тоді як молоді та висококваліфіковані фахівці, які працюють, віддають перевагу містам.

Ще однією проблемою, яка призвела до такої ситуації, стала жорстка централізація управлінських рішень, яка, наприклад, не вимагала від бухгалтерів сільських рад ретельного знайомства з фінансовими нормами, оскільки бюджети, як правило, були на повітовому рівні.

Через відсутність відповідно кваліфікованих менеджерів та спеціалістів з'являється ще одна, не менш глобальна проблема: неефективне використання фінансових ресурсів [26]. Це пов'язано з результатами проектів, що фінансуються державним грантом на інфраструктуру об'єднаних муніципалітетів, оскільки більше половини з них націлені на отримання негайних вигод без урахування довгострокових інвестицій.

Ще однією досить серйозною та складною проблемою, пов'язаною з фінансовими ресурсами громад, є відсутність механізму диференціації бюджету, пов'язаного зі створенням територіальних громад. Відповідно до

чинних нормативних актів, в даний час не існує механізму, що регулював би перерозподіл бюджету повіту у зв'язку зі створенням на його території громади. Як результат, об'єднанні громади, повинні функціонувати відповідно до бюджету, затвердженого районною радою, до кінця бюджетного року [26].

Крім того, оскільки Міністерство охорони здоров'я пропонує паралельну реформу галузі охорони здоров'я, може відбутися перерозподіл офіційних трансфертів, пов'язаних із субвенціями на охорону здоров'я, у результаті чого будь – яка місцева громада може мати лікарню для обслуговування своїх жителів.

Слід зазначити, що в самій медичній реформі є багато проблем, в основному щодо зменшення фінансового навантаження на державу та делегування відповідальності на громаду.

Проблеми, спричинені урбанізацією, становлять виклик для селищ, а також для міст. Однією з найбільших небезпек, яку бачать жителі села, є загроза урбанізації, яка, на їхню думку, може призвести до краху їхнього повсякденного життя та закриття важливих, але неефективних сільських клубів, медичних та освітніх закладів [26].

Для міст, містечок і сіл розглянемо інтеграцію сільських територій з іншого боку – наскільки вони готові інвестувати в розвиток сільської соціально – економічної інфраструктури. Ще один важливий стереотип, який суттєво впливає на процес урбаністичної інтеграції сільської місцевості, – це екологічні умови. У більшості випадків місцеві органи сільського самоврядування вважають, що об'єднання сільської місцевості в міста збільшує шанси на безперервне перенесення шкідливих і небезпечних виробництв за їх межі. Наприклад, будівництво нових полігонів та очисних споруд для твердих побутових відходів та інших небезпечних матеріалів. Що стосується сіл і містечок, то це може призвести до справжньої екологічної катастрофи, прискоривши їх і без того стрімке зникнення та призвівши до знищення місць відпочинку за межами міст.

Таким чином, Україна вже декілька років реалізує процеси децентралізації, однак на жаль, є деякі проблеми та особливості, які ускладнюють їх успішне впровадження. Однією з найбільших проблем є недостатнє фінансування місцевих бюджетів. Нерідко місцеві органи влади не отримують достатньо коштів для забезпечення якісних послуг та інфраструктури на місцевому рівні. Це може призвести до зниження рівня життя населення та зменшення інвестиційного потенціалу міст та сіл.

Також в Україні є проблеми з організацією ефективного управління на місцевому рівні. Нерідко місцеві службовці не мають достатньої кваліфікації та мотивації для ефективної роботи. Це може призвести до недооцінки проблем та неефективного використання ресурсів.

Іншою проблемою є недостатня увага до розвитку малих та середніх підприємств на місцевому рівні. Часто місцеві органи влади не забезпечують достатньої підтримки цим підприємствам, що може призвести до їхнього зменшення або ліквідації. Ще в Україні є особливості, пов'язані з культурною спадщиною та національними традиціями. Наприклад, у багатьох малих селах досі існують традиційні форми самоврядування, які можуть ускладнювати впровадження нових форм місцевого самоврядування.

Отже, для успішної реалізації процесів децентралізації в Україні необхідно вирішувати проблеми з фінансуванням місцевих бюджетів, підвищувати кваліфікацію та мотивацію місцевих службовців, забезпечувати підтримку малих та середніх підприємств та враховувати особливості культурної спадщини та національних традицій.

2.3 Стратегічні перспективи впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації

У Європейському Союзі врядування визначається як набір правил, процесів і стандартів поведінки, пов'язаних зі способом здійснення влади, особливо з точки зору відкритості, участі, підзвітності, ефективності та

координації. Фундаментальним аспектом реформи інституцій ЄС для покращення управління (одна з чотирьох стратегічних цілей, визначених Європейською Комісією згідно з її нинішнім мандатом) є активізація участі громадянського суспільства в процесі прийняття рішень та політичної участі громадян ЄС у формуванні національної політики.[19]

Діяльність у цій сфері ґрунтується та відповідає таким вимогам і принципам:

- Відкритість означає активне спілкування з громадськістю щодо завдань і обов'язків різних урядових і державних інституцій та їх рішень;

- Громадяни та їхні організації не є пасивними об'єктами (або суб'єктами) прийняття політичних та адміністративних рішень, а безпосередніми, активними та зацікавленими групами, які мають право повною мірою брати участь у процесі прийняття адміністративних рішень на стадії політики – від початкової стадії до весь цикл політики та управління;

- Підзвітність, заснована на праві європейців на «належне управління», на додаток до традиційних форм підзвітності (політичної та адміністративної), означає, що уряди зобов'язані реагувати на потреби своїх громадян.

Це потребує чіткого розподілу завдань не лише між органами та установами, що приймають рішення, а й між соціальними інститутами. Це також передбачає підвищену відповідальність обох сторін:

- Ефективність: державна політика, законодавчі та регулятивні системи повинні відповідати реальним суспільним потребам, мати чіткі цілі та брати до уваги при оцінці їхнього очікуваного впливу та минулого досвіду. Політичні та адміністративні рішення повинні прийматися швидко та впроваджуватися з певним ступенем гнучкості, враховуючи місцеві умови чи специфіку території управління;

- Узгодженість вимагає не лише політичного лідерства, але й різних інструментів, політичних механізмів і впливу більшого узгодження між різними стратегіями для однієї реальності[44]

Існує декілька моделей організації місцевого самоврядування(рис.2.2)

Сьогодні приділяється значна увага вивченню досвіду законодавчого забезпечення реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади тих країн, які за політичними, економічними, правовими, географічними, демографічними, соціальними, культурними та іншими умовами близькі до українських реалій. Водночас, особливу увагу заслуговує практика європейських країн, які мають традиційні децентралізовані системи.

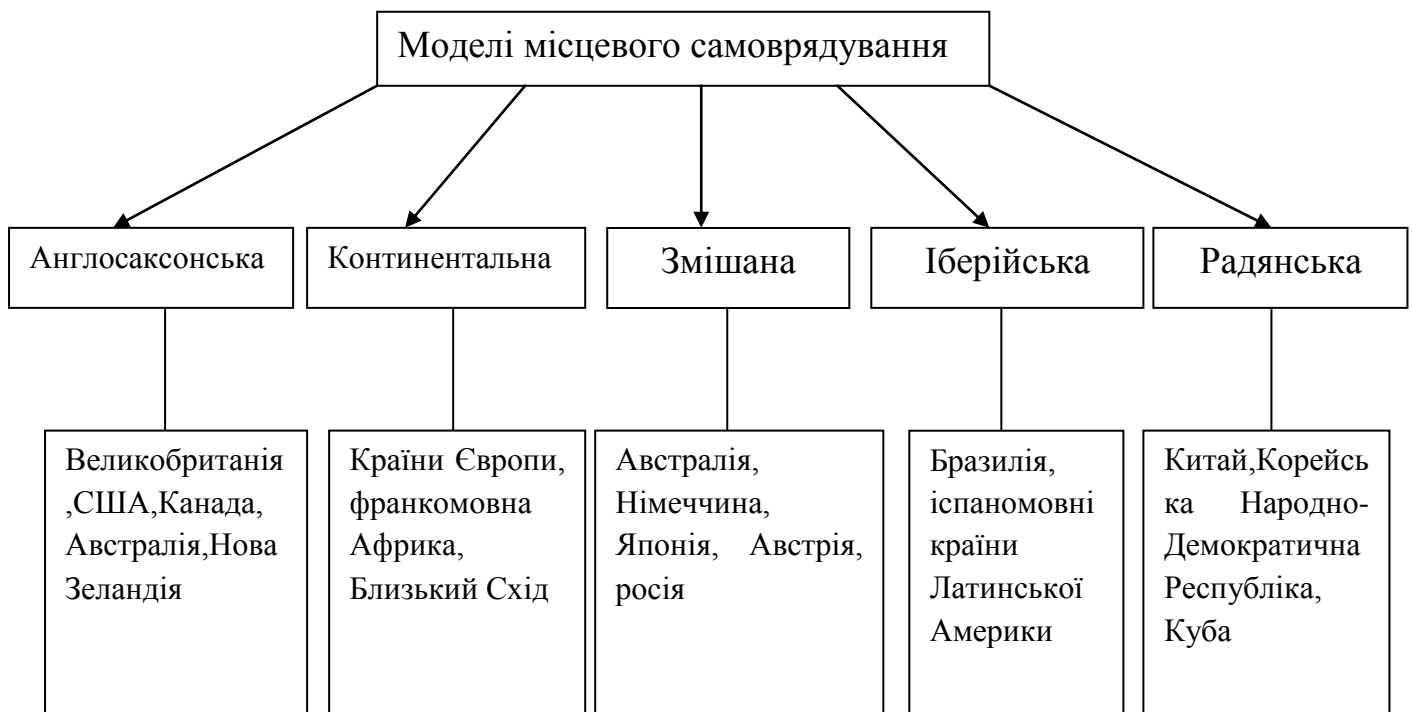

Рис. 2.2. Моделі місцевого самоврядування

Аналіз результатів Інституту Відкритого Суспільства в країнах Балтії (Естонія, Латвія, Литва) та Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) (Польща, Угорщина, Словенія, Словаччина та Чехія) демонструє, що під час реформ із впровадження децентралізації ці Уряди країн приділяють значну увагу таким компонентам, як:

- законодавча, конституційна база і структура місцевих органів влади;

- місцева політика, методи прийняття рішень і внутрішня організація;
- управління місцевими органами влади і механізми надання послуг;
- фінансові питання і управління фінансами;
- ринково-орієнтований економічний розвиток.

Процес децентралізації системи органів влади в країнах ЦСЄ і країн Балтії базується на принципах «від системи державної влади на місцях до системи місцевого самоуправління» і «від сильної держави до сильного громадянського суспільства» [4, с. 7].

Здійснюючи децентралізацію, європейські держави так чи інакше стикалися із проблемою вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою, але по – різному підходили до її розв'язання. Так, деякі з них проводили відповідні реформи адміністративно – територіального устрою, інші лише частково змінювали певні його елементи або взагалі не проводили жодних змін. Оскільки для багатьох європейських держав, які мали на меті децентралізацію чи автономізацію громад, характерною була відсутність у місцевих органів влади достатньої територіальної, демографічної і матеріальної бази для надання належного рівня публічних послуг і утримання сучасних громад – численні реформи публічної адміністрації в таких країнах розпочиналися з укрупнення адміністративно-територіальних одиниць, створення різноманітних регіональних форм управління [12, с. 133].

Протягом останніх років спостерігається «хвиля децентралізації» серед країн, що розвиваються – країни ЦСЄ та нові незалежні держави (ННД).

Після політичних потрясінь 1989 і 1990 рр. у всіх країнах перехідного періоду розпочалися, хоча і з різною інтенсивністю, трансформації адміністративної, економічної й інших систем. Насправді, сам по собі «перехідний період» – це процес руху від централізовано – контрольованої,

командної економіки в напрямі створення політично, економічно і адміністративно децентралізованих структур [6].

Місцеве самоврядування є важливою ознакою будь-якої національної демократії, і в кожній країні воно набуває специфічних форм. Саме через місцеве самоврядування найбільш повно може бути реалізована ідея безпосереднього здійснення народом влади щодо вирішення питань взаємодії громадян, територіальних громад та органів влади. Без координації їх діяльності неможливо вирішити завдання, що стоять перед органами місцевого самоврядування.

В інших державах Європи впродовж 1952 – 1992 р. загальна чисельність муніципалітетів також скоротилась: у Данії – на 80%, Великій Британії – 76%, Німеччині – 67%, Австрії – 42%, Норвегії – 41%, Нідерландах – на 6% [5].

Важливою складовою децентралізаційних процесів є територіальна організація нижчого рівня (громад). Так, Закон Італійської Республіки про устрій місцевих автономій, що був прийнятий у 1990 р., спрямований на оптимізацію розмірів адміністративно – територіальних одиниць, ліквідацію малочисельних ланок, які не володіли достатніми фінансовими ресурсами для вирішення нагальних проблем [10, с. 133]. Нові комуни, згідно із вказаним Законом, можуть створюватися в Італії за наявності не менше 10 тисяч жителів, провінції – не менше 200 тисяч жителів. Законом було передбачено і фінансові стимули для об'єднання й подальшого злиття комун із населенням чисельністю менше 5 тисяч жителів, або для їх приєднання до більших комун.

Водночас Франція запровадила децентралізацію без зміни карти адміністративного поділу. Сучасний адміністративно-територіальний устрій Франції є результатом тривалої еволюції національної території під впливом різних факторів. З другої половини 20 ст. У Франції почався процес децентралізації, який триває і донині, але існуючий територіальний устрій зберігає традиції, закладені у XVIII столітті.

Очевидно, що у випадку великої кількості малих комун реалізація прав управління на деяких територіях потребує співпраці між ними. Тому асоціації муніципальних рад досить поширені у Франції. Крім досить широких можливостей комун у вирішенні питань місцевого значення (наприклад, щодо самостійного формування місцевих адміністрацій), у Франції існує досить жорстка система контролю за діяльністю комун, хоча офіційного представника не мають. Уряд через своїх представників – префекта та супрефекта – може призупиняти виконання рішень муніципальних рад у разі їх невідповідності законам [18, с. 36].

Унітарна парламентська республіка Словаччина, сусідня з Україною країна, з 1 травня 2004 р. є повноправним членом Європейського Союзу. На сьогодні Словаччина має дворівневу систему адміністративно-територіального поділу, яку складають вісім країв та 79 округів. Крім того, існує поділ на територіальні самоврядні одиниці: вісім самоврядних країв, чий межі збігаються з межами країв, та населені пункти – села та міста.

Процес реформування внутрішнього самоврядування у Словаччині був тривалим і проблематичним, оскільки проект не мав підтримки більшості представників політичних сил країни. Ось чому уряд Словаччини виступив з ініціативою реформування системи державного управління. Спочатку він запропонував концепцію реформи, яка була схвалена на засіданні 2000 року. Уряд не передав цю концепцію на розгляд Народної Ради Словаччини, оскільки невідомо, чи отримає вона підтримку опозиції та деяких партнерів по коаліції. Тому уряд взяв на себе відповідальність за впровадження реформ [13], які базуються на трьох складових комплексної модернізації державного управління:

- по – перше, децентралізація влади, яка включала передачу повноважень на рівень місцевого самоврядування. Передбачалося також впровадження принципів фіскальної децентралізації, підготовку системних змін в охороні здоров'я, освіті, соціальній сфері, культурі та транспорті;

- по – друге, територіальна реформа, в результаті якої створено другий рівень місцевого самоврядування і тим самим розв'язувалися проблеми організації або об'єднання невеликих селищ;
- по – третє, адміністративна реформа, що передбачала реорганізацію державного управління шляхом вдосконалення системи виборів до органів місцевого самоврядування та визначення відповідних механізмів, що ґрунтувалися на принципах законодавства та настановах державного управління Європейського Союзу [17].

Ця концепція стала основою для політичної угоди між партіями владної коаліції, представниками місцевого самоврядування (Союз міст і сіл Словаччини та Унія міст Словаччини) і громадських об'єднань.

Що ж до питань розмежування повноважень між місцевими та центральними ланками влади, то за останньою залишилося здійснення макроекономічної та валютної політики, митних операцій, податкова служба, вища освіта, внутрішня безпека, оборона, пожежна безпека, судова система, функціонування транснаціональних магістралей (автобани та дороги першого класу), аеропортів, охорона навколишнього середовища [13]. До власних функцій органів місцевого самоврядування відносять місцеві комунікації, міський транспорт, житло, збір місцевих податків та зборів, забезпечення роботи водоканалу та водоводу, місцева поліція, поліклініки та окремі спеціалізовані лікарні, культурні заклади, дошкільні та позашкільні заклади, комунальні відходи, озеленення та догляд за чистотою довкілля, розвиток населеного пункту тощо. Як правило, свої функції муніципалітети реалізують самостійно. Держава не втручається і не контролює використання коштів при їхній реалізації. Державна влада може здійснювати вплив на органи місцевого самоврядування лише через прийняття законодавчих актів, адже вона не має в своїй компетенції жодних адміністративних інструментів впливу [13].

Словаччина обрала так звану «роздільну модель» державного управління, яке поділяється на три рівні: муніципалітет – регіон – держава. Основними принципами формування цієї моделі є високий ступінь автономності різних її ланок, фінансова самодостатність, відсутність субординації між ними та максимальна децентралізація влади та відповідальності.

В основу правового регулювання функцій та повноважень місцевого самоврядування більшості зарубіжних держав покладено принцип субсидіарності, що є визнаним на загальноєвропейському рівні. Виникнення його пов'язане із формуванням поняття публічної адміністрації – єдиної системи публічного урядування, за якої місцеві органи влади, місцеві інтереси, місцеве самоврядування загалом не протиставляються державним, а навпаки, є інтегрованими в єдиний управлінський механізм, діяльність якого спрямована на комплексне вирішення завдань, що постали перед суспільством у цілому. Втім, органи місцевого самоврядування одного й того ж рівня через нерівність умов (ресурсів) не можуть однаковою мірою забезпечувати розв'язання відповідних проблем. Компетенції органів місцевого самоврядування європейських держав представлені в Додатку В, засвідчують, що за принципом субсидіарності місцеві громади можуть реалізувати лише ті компетенції, які захищені державою шляхом створення механізмів фінансового перерозподілу [18, с. 45-46].

Відповідно до розглянутого в цьому розділі принципу субсидіарності всі повноваження, що не реалізуються на місцевому рівні, переходять до наступного рівня територіального устрою – проміжного та регіонального [18, с. 58]. Тому територіальне планування потребує об'єднання територій і пошуку варіантів їх рівномірного поділу (табл. 2.1.).

Таким чином, у багатьох країнах потреба в децентралізації виникла із впровадженням широкої лібералізації, процесів приватизації та ринкових реформ. Однак, оскільки розвиток і процеси реформування відрізняються в різних країнах, вони ґрунтуються на єдиному принципі, який визначає

потребу в децентралізації: керівництво найнижчого рівня, яке може нести відповідні витрати та керувати досягнутими результатами, має керувати виробництвом товарів і наданням послуги [29].

Таблиця 2.1

Рівні територіального устрою

	Місцеві	Проміжні	Регіональні
Франція	36 786	101	13
Німеччина	11 252	295	16
Сполучене Королівство	433		4
Польща	2 497	380	16
Україна	10 885	488	25

Відхід від централізованої системи управління в Україні сприяє руйнуванню психологічних стереотипів поведінки державних службовців і чиновників земських органів, які не повинні зосереджуватися на утвердженні важливості займаних посад і формуванні позитивних показників власної діяльності, а на забезпеченні потреб громад якій вони слугують.

Децентралізація дає можливість кожному громадянину брати участь у вирішенні проблем на своїй території, тим самим покращуючи добробут населення ОТГ та підвищуючи ефективність місцевого економічного розвитку.

Вивчення досвіду впровадження реформи децентралізації за кордоном допоможе позбутися деяких упереджень і неправильних принципів, які мали місце у сучасній українській практиці управління «з центру».

Варто зазначити, що в багатьох країнах однією з головних мотивацій до децентралізації є кращі перспективи місцевого розвитку, і це повною мірою стосується і України. Переваги сильного, самодостатнього та більш ефективного управління компетентними органами місцевого самоврядування

допомагають покращити проекти місцевого розвитку, коли більшість громадян можуть брати участь у прийнятті рішень і відчують, що проект покращив їхні конкретні умови життя.

Тому в країнах з розвинутими ринковими відносинами ознакою всіх моделей децентралізації є чітка законодавча функція та розподіл повноважень.

А ефективне і дієве місцеве самоврядування може не лише усунути інституційні та юридичні перешкоди, а й сприяти зміцненню політичної стабільності та національній єдності, запровадженню інноваційних форм вирішення місцевих проблем.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Дослідження моніторингів процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування

Децентралізація влади в Україні обов'язково супроводжується децентралізацією виконавчої влади до місцевих органів. Для того, щоб успішно здійснити передачу влади, спочатку було внесено зміни до Конституції України, податкового та бюджетного законодавства, що призвело до фінансової децентралізації. Загалом нова законодавча база створює належні умови для створення сильних і незалежних громад, здатних успішно взаємодіяти для вирішення різноманітних соціальних потреб.

Моніторинг першого етапу реформи децентралізації в Україні.

З 2015 по 2018 рік створено 876 громад із 9 млн громадян, бюджети територіальних громад зросли в середньому в 5 – 7 разів, за рахунок державної підтримки реалізовано 6298 проектів розвитку інфраструктури. З метою покращення взаємодії з жителями громад створено 123 центри надання адміністративних послуг. Впроваджено електронне урядування та прозору систему торгів і закупівель для громадян. З метою більш раціонального використання державних видатків створено опорні школи, їх кількість на кінець 2019 року становила 753. Зараз в Україні працює понад 20 міжнародних проектів, які сприяють просуванню реформ.

Близько 60% українців підтримують реформу децентралізації і вважають необхідним рухатися далі в цьому ж напрямку, бо з 2014 року власні доходи громад зросли на 165,4 млрд. гривень і у 39 разів зросла фінансова підтримка держави направлена на регіональний розвиток.

У 2018 році основна діяльність Мінрегіону була зосереджена на вдосконаленні Багаторічного плану формування територій громад області. На кінець звітнього року ними охоплено 8846 із 10967 органів місцевого самоврядування, які існували на початок 2015 року, що еквівалентно 82 відсоткам території України. 4 регіони, території яких повністю охоплені перспективними планами, 11 – зовсім близько, а 8 – ще позаду(рис. 3.1.).

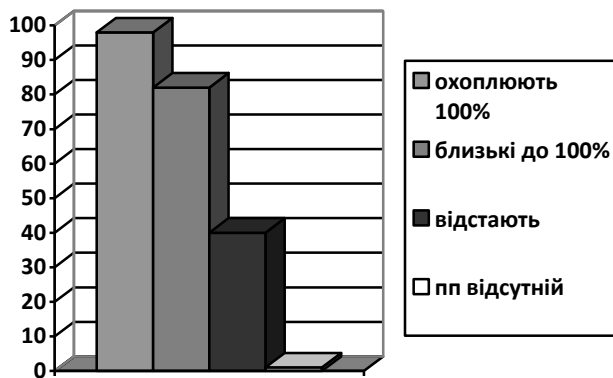

Рис. 3.1 Охоплення планами розвитку областей України

Україна в останні роки успішно реалізувала реформи децентралізації, що призвело до активізації міжміської інтеграції та створення належних правових умов і механізмів для формування спроможних селищних та міських територіальних громад. Нова законодавча база дала змогу цим громадам спільно вирішувати нагальні проблеми.

Крім того, була запроваджена нова модель фіскальної підтримки місцевих бюджетів, яка надала їм певну автономію та незалежність від центрального бюджету. Це стимулювало розвиток місцевого самоврядування та економічний зростання країни в цілому.

Успіх першого етапу реформ свідчить про те, що Україна обрала правильний шлях і цим шляхом необхідно рухатись далі.

Моніторинг другого етапу реформи децентралізації в Україні.

Одним із своїх пріоритетів Кабмін вбачав підтримку реформ децентралізації в Україні, що сприятиме розвитку місцевого самоврядування та економічному розвитку країни в цілому. 2020 рік став вирішальним для

становлення місцевого самоврядування на базовому рівні: 12 червня 2020 року уряд прийняв нову базову систему адміністративного поділу.

Розпорядженням Кабміну в Україні створено 1469 органів місцевого самоврядування, які охоплюватимуть всю територію країни.

З 2019 по 2020 приріст власних доходів бюджетів громад становить +14.9 (5.4%). З 2020 по 2021 дохід збільшився на +41.0 (14.1%) (Рис 3.2.).

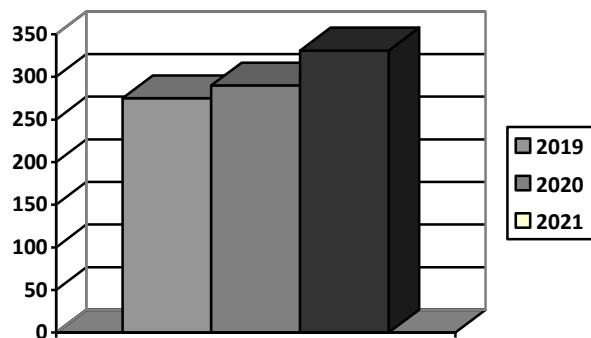

Рис. 3.2 Власні доходи бюджетів громад 2019-2021 млрд. грн.

Також відбувся значний розвиток мережі ЦНАП у територіальних громадах (Додаток Г).

2020 рік був вирішальним для становлення місцевого самоврядування на базовому рівні, оскільки уряд прийняв нову базову систему адміністративного поділу. Це стало одним з пріоритетів Кабінету Міністрів у підтримці реформ децентралізації, що сприятиме подальшому розвитку України.

Такі заходи свідчать про успішність першого етапу реформ децентралізації та підтверджують, що Україна обрала правильний шлях. Моніторинг другого етапу реформи децентралізації в Україні є важливим для подальшого розвитку та вдосконалення системи місцевого самоврядування.

Отже, моніторинг процесів децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування є важливим інструментом для оцінки ефективності проведених заходів та визначення проблем, які необхідно вирішувати. Дослідження моніторингу може включати аналіз стану та

результативності децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування на різних рівнях, а також вивчення досвіду проведення реформ місцевого самоврядування в інших країнах та рекомендації щодо впровадження успішних практик у власній державі. Дослідження моніторингу дозволяє визначити проблеми та виявити успішні практики, що допоможе досягти більшої ефективності та результативності проведених заходів.

Рис. 3. 3. Нові 136 районів України.

Таким чином, усе це створює стійке підґрунтя для наступних кроків реформи місцевого самоврядування, а також сприяє прискоренню реформ у сфері охорони здоров'я, освіти, культури, соціальних послуг, енергоефективності та інших секторах. [2] На даний момент, у зв'язку з війною, це все зупинилось у своєму розвитку, але базис залишився і лише чекає нашої перемоги. Територіальні громади стали великою підтримкою для одне одного в тяжку годину, тому у післявоєнний час ми побачимо великий стрибок вперед та ще кращу базу для майбутнього цієї реформи.

3.2. Рекомендації з удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування у після воєнній відбудові.

Впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації є важливим завданням для розвитку України. Світовий досвід показує, що ефективно місцеве самоврядування та децентралізація можуть сприяти розвитку економіки, соціальному зростанню та політичній стабільності.

Одним з ключових елементів успішної реалізації місцевого самоврядування є забезпечення фінансової стабільності місцевих органів влади. Для цього необхідно забезпечити адекватне фінансування місцевих бюджетів, включаючи передачу доходів від податків та інших джерел до місцевих бюджетів. Також, успішна реалізація місцевого самоврядування може включати наступні рекомендації:

1. Підвищення рівня фінансування місцевих органів влади та самоврядування шляхом збільшення обсягу місцевих бюджетів та залучення інвестицій.

2. Розроблення та впровадження програм підтримки розвитку місцевих економічних потенціалів та стимулювання інвестиційної діяльності на місцевому рівні.

3. Покращення кадрового забезпечення місцевих органів влади та самоврядування шляхом підвищення кваліфікації працівників та забезпечення доступу до найкращих практик управління.

4. Забезпечення належного рівня компетенції місцевих органів влади та самоврядування шляхом змін в законодавстві щодо розподілу повноважень між центральною та місцевою владою.

5. Підвищення рівня відкритості та прозорості діяльності місцевих органів влади та самоврядування шляхом впровадження електронних сервісів та забезпечення доступу до інформації про їх діяльність.

6. Забезпечення належного рівня участі громадян у процесах місцевого самоврядування шляхом створення механізмів залучення громадських

організацій та інших зацікавлених сторін до прийняття рішень на місцевому рівні.

Децентралізація також може сприяти розвитку місцевих економік, зокрема шляхом залучення інвестицій та підтримки малих та середніх підприємств. Наприклад, в Європі існують програми підтримки малих та середніх підприємств, що дозволяють їм отримувати доступ до кредитів та інших ресурсів.

Окрім цього, важливим елементом успішної децентралізації є забезпечення доступу до якісних послуг та інфраструктури на місцевому рівні. Це може бути досягнуто шляхом розвитку мережі місцевих закладів охорони здоров'я, освіти та культури, а також покращення якості доріг та інших комунікацій.

Успішна реалізація місцевого самоврядування та децентралізації також потребує побудови ефективної системи управління на місцевому рівні. Це може бути досягнуто шляхом підвищення кваліфікації місцевих службовців та забезпечення їхньої мотивації.

Отже, впровадження світового досвіду організації місцевого самоврядування та процесів децентралізації може сприяти розвитку України. Для цього необхідно забезпечити фінансову стабільність місцевих органів влади, підтримку малих та середніх підприємств, доступ до якісних послуг та інфраструктури, а також побудувати ефективну систему управління на місцевому рівні.

Що стосується саме після воєнної відбудови, то розглянувши декілька статей, а в особливості від К. Пастущенко «Чому після війни в Україні важливо продовжити децентралізацію»[2] варто розробити низку рекомендацій, виділяючи саме наслідки до яких ми прийдемо у зв'язку з війною, а саме:

1. Провести аналіз стану місцевого самоврядування та визначити пріоритетні напрямки розвитку.

2. Забезпечити підтримку місцевих органів самоврядування у відновленні інфраструктури та соціальних послуг на території, що постраждала від війни.

3. Залучити міжнародну допомогу для розвитку місцевого самоврядування та відновлення територій.

4. Забезпечити підвищення рівня участі громадян у прийнятті рішень на місцевому рівні, зокрема, проводити громадські консультації та залучати громадські організації до процесу прийняття рішень.

5. Забезпечити ефективну співпрацю між місцевими органами самоврядування та центральною владою, зокрема, шляхом встановлення чітких механізмів взаємодії та обміну інформацією.

6. Забезпечити підвищення рівня прозорості та відкритості діяльності місцевих органів самоврядування, зокрема, публікацією інформації про бюджет, закупівлі та інші видатки.

7. Забезпечити підвищення рівня кваліфікації працівників місцевих органів самоврядування та забезпечити їхню стабільну зайнятість.

8. Забезпечити підтримку малих та середніх підприємств на місцевому рівні, зокрема, шляхом надання їм пільг та стимулів для розвитку.

9. Забезпечити доступ до якісних освітніх та медичних послуг на місцевому рівні, зокрема, шляхом встановлення нових закладів та реконструкції існуючих.

10. Забезпечити підвищення рівня взаємодії між місцевими органами самоврядування та громадськими організаціями, зокрема, шляхом проведення спільних проектів та заходів.

Отже, удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування є важливим етапом у процесі після воєнної відбудови територій. Для досягнення успіху необхідно проводити аналіз стану та визначати пріоритетні напрямки розвитку, забезпечувати підтримку місцевих органів самоврядування, залучати міжнародну допомогу та підвищувати рівень участі громадян у прийнятті рішень. Ефективна співпраця між

місцевими органами самоврядування та центральною владою, підвищення рівня прозорості та відкритості діяльності місцевих органів самоврядування, підтримка малих та середніх підприємств, доступ до якісних освітніх та медичних послуг, а також підвищення рівня взаємодії між місцевими органами самоврядування та громадськими організаціями є ключовими факторами успішного розвитку місцевого самоврядування.

ВИСНОВКИ

У результаті досліджень автором були сформовані такі висновки: проаналізовано еволюцію розвитку місцевого самоврядування в Україні та стан наукової розробки теми. Зазначено, що Україна пройшла досить тернистий шлях до децентралізації. Умовно місцеве самоврядування пройшло три етапи формування процесу: становлення інституту місцевого самоврядування незалежної України до ухвалення конституції (1990 – 1996); розвиток конституційних засад місцевого самоврядування (1996 – 2014); реформування місцевого самоврядування та децентралізація (2014 – наш час); визначено, що тема актуальна протягом тривалого часу та апробована у значній кількості праць різних науковців.

У наукових дослідженнях активно обговорюються питання щодо оптимального розміру територіальних громад, забезпечення фінансової стабільності та ефективності місцевого самоврядування, а також зміни в законодавстві щодо розподілу повноважень між центральною та місцевою владою. Дослідження також зосереджені на вивченні досвіду країн Європейського Союзу у розвитку місцевого самоврядування та його впливу на економічний та соціальний розвиток територій; розглянуті основні поняття роботи, такі як: «система державного управління», «місьцеве самоврядування», «децентралізація» тощо.

З'ясовано, що поняття децентралізація нараховує велику кількість підходів до визначення, серед яких можна виокремити такі: самостійність у підходах до управління; делегування частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади; передача частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим і ослаблення або скасування централізації; процес перерозподілу владних повноважень та обсягів компетенції між центральним та місцевими рівнями; з'ясовано методи та принципи дослідження теми.

Визначено, що методи поділяються на три групи: теоретичні, комплексні та емпіричні. У роботі були використані відповідно такі методи: спостереження, порівняння, синтезу, аналізу, дедукції, індукції та

аргументації. Що стосується принципів – застосовувалися такі, як: історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний тощо; зазначено, що організаційно-функціональна структура децентралізації влади в Україні передбачає перенесення повноважень на місцевий рівень, забезпечення розвитку територій та покращення якості життя населення. Це сприяє ефективному функціонуванню місцевих органів влади та забезпечує більш ефективне використання бюджетних коштів; визначено проблеми та особливості реалізації процесів децентралізації. Головною є проблема недостатнього рівня кваліфікації кадрів, що спричинено перевагою міст над селами у виборі працевлаштування кваліфікованих робітників, що, своєю чергою, породжує неефективне використання фінансових ресурсів та відсутність механізмів диференціації бюджету.

Також важливу роль у гальмуванні процесів децентралізації відіграє стереотипність населення та малообізнаність в питаннях управління та довіри до влади, недостатня увага влади до розвитку малого та середнього бізнесу, а також особливості, пов'язані з культурною спадщиною українського народу; розглянуто особливості місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу, та яким саме елементам надається перевага. З'ясували, що, здійснюючи децентралізацію, європейські держави так чи інакше стикалися із проблемою вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою, але по-різному підходили до її подолання. Так, деякі з них проводили відповідні реформи адміністративно-територіального устрою, інші лише частково змінювали певні його елементи або взагалі не проводили жодних змін.

На прикладі детально проаналізованого устрою Франції і Словаччини з'ясовано, що характерною особливістю для всіх моделей децентралізації в країнах із розвиненими ринковими відносинами є чітке законодавче розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління. А ефективне і дієве місцеве самоврядування може не лише усунути інституційні та юридичні перешкоди, а й сприяти зміцненню політичної стабільності та національній єдності; досліджено моніторинги двох етапів реалізації процесу децентралізації влади в Україні за 2015 – 2021 рр.

Виявлено, що за перший етап створено 876 громад, бюджети зросли в 5–7 разів, а за рахунок державної підтримки реалізовано 6298 проєктів розвитку інфраструктури. Створено 123 центри надання адмінпослуг та 753 опорні школи. Близько 60% населення підтримувало реформу та вважали потрібним рухатись далі. Виконуючи план з удосконалення формування територій громад області, на кінець звітного року вдалося охопити 8846 із 10967 органів місцевого самоврядування, що еквівалентно 82% території України.

На другому етапі реалізації 2020 рік став вирішальним для становлення місцевого самоврядування на базовому рівні: 12 червня 2020 року уряд прийняв нову базову систему адміністративного поділу. Розпорядженням Кабміну в Україні створено 1469 органів місцевого самоврядування, які охоплюватимуть всю територію країни. З'ясували, що з 2019 по 2020 роки приріст власних доходів бюджетів громад становить +14.9 (5.4%). А з 2020 по 2021 – дохід збільшився на +41.0 (14.1%).

Визначено, що моніторинг процесів децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування є важливим інструментом для оцінки ефективності проведених заходів та визначення проблем, які необхідно вирішувати; розроблено рекомендації з удосконалення децентралізації органів місцевого самоврядування у повоєнній відбудові. З'ясовано ключові елементи успішної реалізації місцевого самоврядування та виявлено, що для досягнення успіху необхідно проводити аналіз стану та визначати пріоритетні напрямки розвитку, забезпечувати підтримку місцевих органів самоврядування, залучати міжнародну допомогу та підвищувати рівень участі громадян у прийнятті рішень.

Таким чином, результати, отримані у процесі дослідження, мають не тільки теоретичне значення, а й чітку практичну спрямованість. Успішне регулювання процесів децентралізації передбачає забезпечення правильного розподілу повноважень та ресурсів між центральними й місцевими органами влади, що долає велику кількість проблем та передбачає відмінне майбутнє реформи у повоєнний час.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз і синтез, як методи наукового пізнання. URL: <https://studies.in.ua/shpora-filosofy/633-42-analz-sintez-yak-metodi-naukovogo-rznannya.html> (дата звернення : 02.05.23)
2. Баймуратов М. О. Територіальна громада в політичній системі системі місцевого самоврядування України. *Муниципальне право України*: підр. \ за ред. В.Ф. Погорілка, О.Ф. Фрицького. Київ , 2001. С. 122-122.
3. Бахур Н. В. Упровадження змін в організації діяльності громад задля підвищення їх фінансової спроможності: аналітична записка. 2019. 14 с. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL : <https://www.niss.gov.ua/sites/default/files/2019> (дата звернення : 23.04.23)
4. Беля А. Р. Аналіз формування доходів місцевих бюджетів в умовах адміністративно-фінансової децентралізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1. С. 133-137.
5. Бориславська О. В., Заверуха І. В., Захарченко Е. І. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. *Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO»*. Київ : ТОВ «Софія», 2012. 128 с.
6. Васильєва Т. А. Реформа державних інститутів в Італії. *Держава та право*. 1993. № 3. С. 133
7. Вегеш М. М. Політологія : підручник. Київ : Знання, 2008. 328 с.
8. Ворона П. В. Місцеве самоврядування України в контексті розвитку представницької влади : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 341 с.
9. Гладій В. І. Реформування системи місцевого самоврядування: досвід Вишеградської групи. 2015. № 12(1). С. 57-63. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_12%281%29__12 (дата звернення : 23.04.23)
10. Голубь В. Н. Політична участь в Україні : якісні характеристики та кількісний вимір. *Теорія та практика державного управління*. 2012. № 4. С. 24-37.

11. Державне будівництво і місцеве самоврядування : посіб. для підгот. до іспиту / С. Г. Серьогіна, О. Ю. Лялюк, І. І. Бодрова та ін. Харків : Право, 2021. 212 с.
12. Державне управління і менеджмент : навч. посібник у таблицях і схемах / Г.С. Одінцева та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Г.С. Одінцової. Харків : ХарРІ НАДУ, 2002. 492 с.
13. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад.: О.Ю. Оболенський. Київ : КНЕУ, 2005. С. 111.
14. Децентралізація по-словацькому: інтерв'ю з В. Г. Ніжнянським. URL: http://dialogs.org.ua/issue_full.php?m_id=473 (дата звернення : 10.04.23)
15. Європейський досвід державного управління: курс лекцій / Уклад.: О. Ю. Оржель та ін.; За заг. ред. О.Ю.Оболенського та ін. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 76 с.
16. Журба О. В. Сучасний стан надання управлінських послуг органами державної влади в Україні. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2009. № 3. С. 5-9.
17. Загуменна Ю. О. Становлення та розвиток органів місцевого самоврядування в Україні (1991–2019 роки). *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 106-117
18. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. *Методологія наукових досліджень* : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
19. Зеленько Г. В. Система державного управління в Україні : траєкторія змін 2014-2015 рр. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 5-6. С. 4-34.
20. Колишко Р. М. Децентралізація публічної влади: історія та сучасні тенденції розвитку. *Вісник КНУ*. 2003. Вип. 27. С. 201.
21. Комунікації в публічному управлінні : навч. посіб. В. М. Дрешпак. Дніпро. : ДРІДУ НАДУ, 2015 . 168 с.

22. Котенко Н. В., Решетняк Я. В. Фіскальна децентралізація: досвід вразливості сільських територіальних громад в Україні. 2017. *IV Міжнародна науково - практична конференція «Фінансові аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання : сучасний стан та перспективи»*. Одеса. 05.05.2017. С. 243-245

23. Кравченко В. Н., Бородін Є. М., Квітка С. Я. Місцеве самоврядування в системі публічного управління: навчальний посібник у схемах. URL: <http://www.dridu.dp.ua/biblioteka/doc/Mistsevesamovryaduvannya>. (дата звернення : 04.03.23)

24. Кух А. М. Поняття методології та методики наукових досліджень. 2015. URL : <http://kukh.ho.ua/kurs/MND/MND/Page%207.html> (дата звернення : 20.05.23)

25. Методи наукового дослідження. URL: https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F-FUB/_OND_L2.pdf. (дата звернення: 26.05.23)

26. Лелеченко А. П. Децентралізація в системі державного управління в Україні : теоретико-методологічний аналіз : дис. канд. наук з держ. упр. : 25.00.01; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ, 2006. 194 с.

27. Лисяк Л.В. Напрями вдосконалення бюджетної політики України в умовах децентралізації. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2017. № 2 (58). С. 42–56.

28. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. 2-ге вид., доповн., переробл. Київ : Центр сприяння інституц. розв. держ. служби, 2005. 152 с.

29. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук Київ. : 2017. 110 с.

30. Об'єднання громад: стаття про децентралізацію влади. URL : <http://decentralization.gov.ua/region> (дата звернення : 10.03.23)

31. Пігуль Н. В., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 685-689.

32. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів ОТГ : Закон України від 26.11.2015 р. № 837-VII. URL : <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/837-19> (дата звернення : 28.04.23)

33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо добровільного приєднання територіальних громад: Закон України від 09.02.2017 р. № 1852-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1851-19> (дата звернення : 18.05.23)

34. Про затвердження Державної стратегії регіону на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. № 385. URL : <https://zakon2rada.gov/UA/laws/show/385-2014-%BF> (дата звернення : 15.05.23)

35. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг : Закон України від 10.12.2015 р. № 888 -VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-19>. (дата звернення : 23.04.23)

36. Про план законодавчого забезпечення реформ в Україні : Закон України від 04.06.2015 р. № 509-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-viii> (дата звернення : 17.05.23)

37. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення : 06.05.23)

38. Про реформу. *Децентралізація*. URL : <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення : 17.04.23)

39. Умовна структура виконавчих органів місцевого самоврядування. *Децентралізація.* URL: <http://decentralization.gov.ua/discussion/item/id/1273> (дата звернення : 12.03.23).
40. Хріпливець Д. Є. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування. URL : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=188> (дата звернення : 16.04.23)
41. Централізація чи децентралізація? Дніпровський район. URL : <http://www.dnipro.dp.gov.ua/> (дата звернення : 04.03.2023)
42. Levitas T. Fiscal Decentralization Initiative for Central and Eastern Europe : report: 2006-2014. et. al. 2016. Skopje: Network of Assotiations of Local Authorities of South-East Europe – NALAS. URL : https://www.researchgate.net/publication/316067928_Fiscal_decentralization_in_Central_and_Eastern_Europe (дата звернення : 17.04.23)
43. The size of municipalities, efficiency and citizen participation. *Local and regional authorities in Europe.* Strasbourg: Council of Europe Press 1998. № 56. 213 p. URL : <https://book.coe.int/en/local-and-regional-authorities-in-europe-series/56-the-size-of-municipalities-efficiency-and-citizen-participation-local-and-regional-authorities-in-europe-no-56.html> (дата звернення : 06.05.23)
44. Wetzel. D. Decentralization in the transition economies: challenges and the road ahead.*The World Bank.* 2002\06\14 P. 3-11. URL : <http://documents.worldbank.org/curated/en/901041468782138350/Decentralization-in-the-transition-economies-challenges-and-the-road-ahead>. (дата звернення : 13.05.23)

ДОДАТКИ

Додаток А

Два напрямки в межах теми становлення місцевого самоврядування

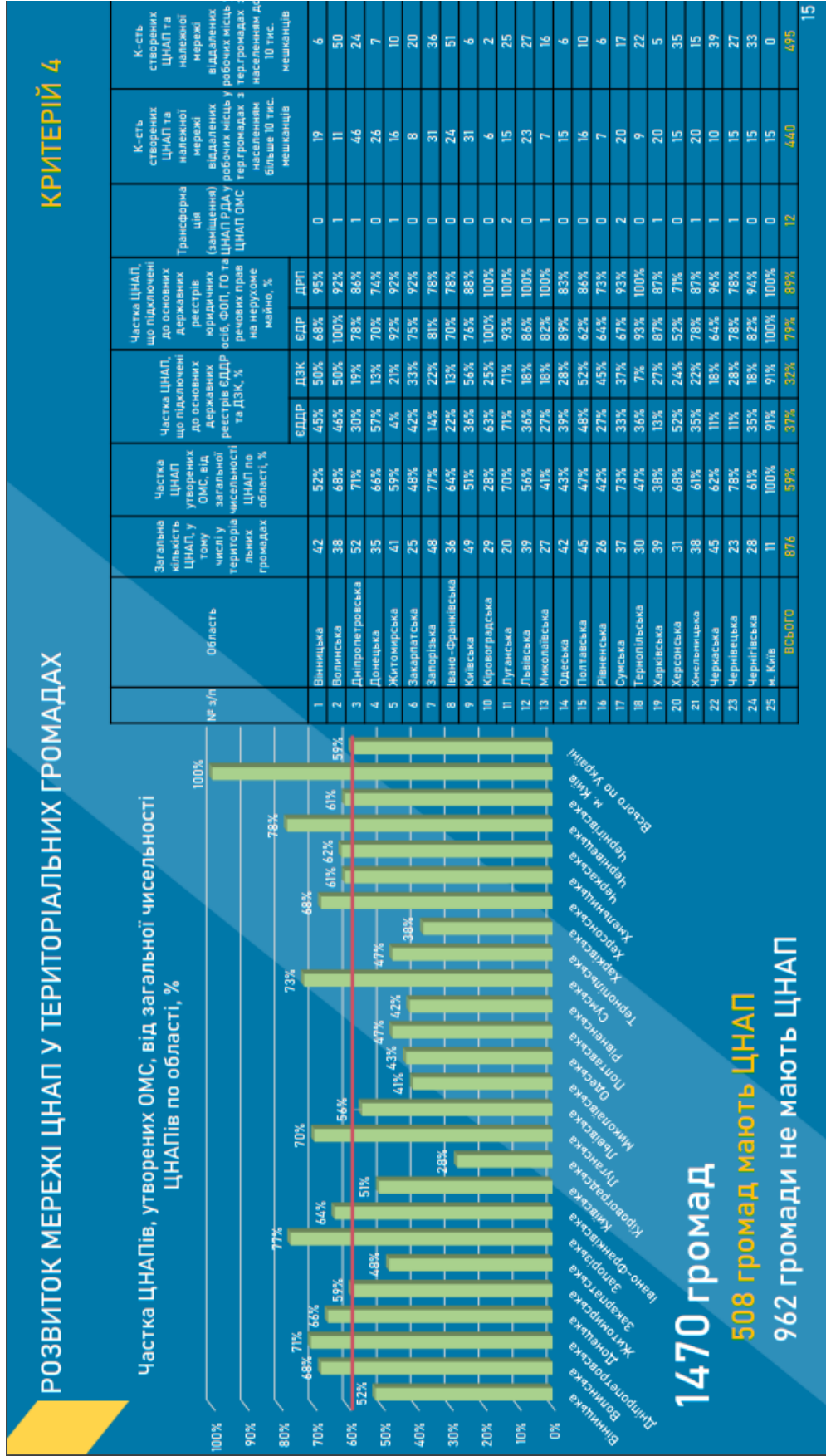
Конституційний напрям становлення місцевого самоврядування	Історичний напрям становлення місцевого самоврядування
1. Виникнення територіально-громадського самоврядування на основі права Київської Русі	1. Поява, становлення та розвиток вітчизняних форм місцевого самоврядування (зародження та створення державності східнослов'янських племен (середина XIV ст..))
2.Присвоєння містам Магдебурзького права: спочатку м. Сянок (1339 р.) та м, Львів (1356 р.) Галицько-Волинської держави у XIII ст., а потім м. Київ (1494 р.) м. Чернігів (1623 р.) литовськими та польськими королями.	2. Європеїзація – поєднання місцевих форм самоврядування з елементами західноєвропейської організації самоврядування (з середини XIV ст.. по першу половину XIX ст..
3. Заснування міських дум за часів царської росії (1785) на Лівобережній та Слобідській Україні та створення земств 1864.	3.Русифікація місцевого самоврядування на території сучасної України, більша частина якої була у складі царської росії (XIX ст. та початок XX ст.)
4. Утворення рад в часи СРСР(але вони існували лише у вигляді елементів центрального апарату)	4.Прагнення українізації місцевого самоврядування (початок 20-х років XX ст. і по наш час)
5. Обрання депутатів Верховної Ради УРСР та місцевих Рад (1990 р.)	
6. Зміни після ухвалення Конституції України (1996 р.)	

Додаток Б

Компетенції органів місцевого самоврядування європейських держав

Держава	Компетенція органів місцевого самоврядування
Польща (рівень гміни)	<ul style="list-style-type: none"> • Землеустрій; • управління нерухомістю; • охорона довкілля;
	<ul style="list-style-type: none"> • водне господарство; • житлова технічна інфраструктура; • місцевий транспорт; • соціальна допомога; • охорона здоров'я; • освіта; • культура й охорона пам'яток архітектури; • спорт і активний відпочинок; • ярмарки, ринки та торговельні центри; • озеленення на рівні гміни; • цвинтарі на рівні гміни; • запобігання пожежам та повеням, громадський порядок і безпека громадян, пожежна безпека.
Словаччина (рівень муніципалітету)	<ul style="list-style-type: none"> • Місцеве управління; • територіальне планування; • стимулювання підприємництва; • місцеві податки; • будівництво та підтримка доріг; • благоустрій громадських місць; • організація ринків; • благоустрій цвинтарів; • захист довкілля; • місцевий громадський транспорт; • будівництво житла; • цивільна оборона; • управління муніципальною власністю; • стимулювання місцевої економіки; • управління водними ресурсами та переробкою побутових відходів; • місцева поліція; • пожежна безпека; • підтримка місцевих закладів охорони здоров'я; • вуличне освітлення; • спорт; • туризм; • культура.
Швеція (рівень муніципалітету)	<p>1. Сфери повноважень, які реалізуються згідно з принципом місцевого самоврядування:</p> <ul style="list-style-type: none"> • культура та рекреація; • підтримка мережі доріг місцевого значення; • благоустрій громадських парків; • водопостачання, управління каналізаційними системами та переробкою побутових відходів; • енергопостачання; • захист довкілля.

Розвиток мережі ЦНАП у територіальних громадах

Додаток Г

Таблиця 2.2 - Повноваження органів місцевого самоврядування в об'єднаних громадах

Види повноважень	Зміст повноважень
Власні	Планування розвитку громади та формування бюджету
	Економічний розвиток, залучення інвестицій, розвиток підприємництва
	Управління земельними ресурсами, надання дозволів на будівництво, прийняття будівель в експлуатацію
	Розвиток місцевої інфраструктури: утримання та будівництво доріг; водо-, тепло-, газопостачання і водовідведення та благоустрій території
	Надання житлово-комунальних послуг (теплопостачання і водовідведення, управління відходами, утримання об'єктів комунальної власності)
	Утримання вулиць і доріг на території громади
	Організація пасажирських перевезень на території громади
	Громадська безпека силами муніципальної поліції
	Пожежна охорона
Делеговані	Соціальна допомога через територіальні центри в громадах
	Адміністративні послуги через центри їх надання в громадах
	Управління школами та дитсадками
	Первинна медична допомога
	Утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Варіщук Леся Миколаївна, студентка 4 курсу, форма навчання денна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти lesyavarishuk486@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Регулювання процесів децентралізації у системі публічного управління» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь – який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет – системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Варіщук Л.М.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Заїка О.В.